

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 25ης Φεβρουαρίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων — Ιθαγένεια της Ένωσης — Ίση μεταχείριση — Οδηγία 2004/38/ΕΚ — Άρθρο 24, παράγραφος 2 — Κοινωνικές παροχές — Κανονισμός (ΕΚ) 883/2004 — Άρθρα 4 και 70 — Ειδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές σε χρήμα — Αποκλεισμός των υπηκόων κράτους μέλους κατά τους τρεις πρώτους μήνες διαμονής στο κράτος μέλος υποδοχής»

Στην υπόθεση C-299/14,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (ανώτερο δικαστήριο υποθέσεων κοινωνικής ασφάλισης της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, Γερμανία) με απόφαση της 22ας Μαΐου 2014, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 17 Ιουνίου 2014, στο πλαίσιο της δίκης

Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen

κατά

Jovanna García-Nieto,

Joel Peña Cuevas,

Jovanlis Peña García,

Joel Luis Peña Cruz,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Α. Tizzano, αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου, προεδρεύοντα του πρώτου τμήματος, F. Biltgen, E. Levits, M. Berger (εισηγήτρια) και S. Rodin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: M. Aleksejev, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 22ας Απριλίου 2015,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— οι J. García-Nieto, J. Peña Cuevas, Jovanlis Peña García και Joel Luis Peña Cruz, εκπροσωπούμενοι από τον M. Schmitz, Rechtsanwalt,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze και J. Möller,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον R. Coesme,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον M. Holt, επικουρούμενο από τον B. Kennelly, barrister,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους D. Martin και M. Kellerbauer, καθώς και από την C. Tufvesson,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 4ης Ιουνίου 2015,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 18 ΣΛΕΕ και 45, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, των άρθρων 4 και 70 του κανονισμού (ΕΚ) 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας (ΕΕ L 166, σ. 1, και διορθωτικό ΕΕ 2004, L 200, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό (ΕΕ) 1244/2010 της Επιτροπής, της 9ης Δεκεμβρίου 2010 (ΕΕ L 338, σ. 35, στο εξής: κανονισμός 883/2004), καθώς και του άρθρου 24 της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ L 158, σ. 77, καθώς και διορθωτικά ΕΕ 2004, L 229, σ. 35, και ΕΕ 2005, L 197, σ. 34).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen (υπηρεσίας απασχολήσεως της περιφέρειας του Recklinghausen, στο εξής: υπηρεσία απασχολήσεως) και, αφετέρου, του J. Peña Cuevas και της J. García-Nieto, καθώς και του κοινού τέκνου τους, της Jovanlis Peña García, και του υιού του J. Peña Cuevas, Joel Luis Peña Cruz (στο εξής, από κοινού: οικογένεια Peña-García), με αντικείμενο την άρνηση της υπηρεσίας απασχολήσεως να καταβάλει παροχές βασικής ασφαλίσεως («Grundsicherung») προβλεπόμενες από τη γερμανική νομοθεσία.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

- 3 Το άρθρο 1 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως περί κοινωνικής και ιατρικής αντιλήψεως, η οποία υπογράφηκε στο Παρίσι στις 11 Δεκεμβρίου 1953 από τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και ισχύει στη Γερμανία από το 1956 (στο εξής: Σύμβαση περί αντιλήψεως), κατοχυρώνει αρχή απαγορεύσεως των διακρίσεων ως εξής:

«Έκαστον των Συμβαλλομένων Μερών αναλαμβάνει την υποχρέωσιν όπως εξασφαλίση εις τους πολίτας των άλλων Συμβαλλομένων Μερών, οίτινες διαμένουν κανονικώς εις οιονδήποτε μέρος του εδάφους του, όπου εφαρμόζεται η παρούσα Σύμβασις, και οίτινες στερούνται πόρων επαρκών, την υπό των εν τω μέρει τούτω του εδάφους του κειμένων νόμων προβλεπομένην κοινωνικήν και ιατρικήν αντίληψιν [...] καθ' ο μέτρον και υφ' ας συνθήκας παρέχεται αύτη εις τους ιδίους του πολίτας.»

- 4 Κατά το άρθρο 16, στοιχείο β', της Συμβάσεως περί αντιλήψεως, «[π]αν Συμβαλλόμενον Μέρος θα κοινοποιήση εις τον Γενικόν Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης πάντα νέον νόμον ή Κανονισμόν μη συνάδοντα προς το Παράρτημα I. Κατά την κοινοποίησιν ταύτην το Συμβαλλόμενον Μέρος θα δύναται να διατυπώση επιφυλάξεις σχετικώς με την εφαρμογήν της νέας του νομοθεσίας ή των νέων κανονισμών του εις τους πολίτας των άλλων Συμβαλλομένων Μερών». Η επιφύλαξη που διατύπωσε η Γερμανική Κυβέρνηση στις 19 Δεκεμβρίου 2011 δυνάμει της διατάξεως αυτής έχει ως εξής:

«Η Κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας δεν δεσμεύεται να χορηγεί στους πολίτες των λοιπών συμβαλλομένων κρατών, με τον ίδιο τρόπο και υπό τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν για τους δικούς της πολίτες, τις παροχές που προβλέπονται από το βιβλίο II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων — Βασική κοινωνική προστασία για τα πρόσωπα που αναζητούν εργασία [(Sozialgesetzbuch Zweites Buch — Grundsicherung für Arbeitsuchende)], όπως ισχύει κατά τον χρόνο της αιτήσεως [(στο εξής: βιβλίο II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων)].»

- 5 Η επιφύλαξη αυτή ανακοινώθηκε στα λοιπά μέρη της Συμβάσεως περί αντιλήψεως κατ' εφαρμογήν του άρθρου 16, στοιχείο γ', της Συμβάσεως αυτής.

Το δίκαιο της Ένωσης

Ο κανονισμός 883/2004

- 6 Το άρθρο 4 του κανονισμού 883/2004, το οποίο τιτλοφορείται «Ίση μεταχείριση», ορίζει τα εξής:

«Εκτός αν προβλέπει άλλως ο παρών κανονισμός, τα πρόσωπα στα οποία εφαρμόζεται ο κανονισμός αυτός απολαμβάνουν των ιδίων δικαιωμάτων και υπόκεινται στις ίδιες υποχρεώσεις που απορρέουν από τη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του.»

- 7 Το άρθρο 70 του ως άνω κανονισμού, το οποίο τιτλοφορείται «Γενική διάταξη», περιλαμβάνεται στον τίτλο III, κεφάλαιο 9, του ίδιου κανονισμού, το οποίο αφορά τις «[ε]ιδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές σε χρήμα». Το άρθρο αυτό προβλέπει τα εξής:

«1. Το παρόν άρθρο εφαρμόζεται στις ειδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές σε χρήμα, οι οποίες προβλέπονται δυνάμει νομοθεσίας η οποία, λόγω του προσωπικού πεδίου εφαρμογής της, των στόχων ή/και των προϋποθέσεων για τη θεμελίωση δικαιώματος, έχει χαρακτηριστικά τόσο της νομοθεσίας κοινωνικής ασφάλειας η οποία αναφέρεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1 όσο και της κοινωνικής πρόνοιας.

2. Για τους σκοπούς του παρόντος κεφαλαίου, ως “ειδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές σε χρήμα”, νοούνται εκείνες οι οποίες:

α) προορίζονται να παρέχουν είτε:

- i) συμπληρωματική, αναπληρωματική ή επικουρική κάλυψη έναντι των κινδύνων οι οποίοι αντιστοιχούν στους αναφερόμενους στην παράγραφο 1 [του άρθρου 3] κλάδους κοινωνικής ασφάλειας και να εξασφαλίζουν στους ενδιαφερομένους ένα ελάχιστο εισόδημα διαβίωσης, σε σχέση με το οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, ή
- ii) μόνο ειδική προστασία στα άτομα με αναπηρίες, οι οποίες συνδέονται στενά με το κοινωνικό περιβάλλον του συγκεκριμένου προσώπου στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος,

και

β) στις περιπτώσεις που η χρηματοδότηση προέρχεται αποκλειστικά από την υποχρεωτική φορολογία που προορίζεται να καλύψει τις γενικές δημόσιες δαπάνες και οι όροι για τη χορήγηση και τον υπολογισμό των παροχών δεν εξαρτώνται από τυχόν εισφορές εκ μέρους του δικαιούχου. Ωστόσο, οι παροχές που χορηγούνται για να καλύψουν συμπληρωματικά ανταποδοτικού τύπου παροχή, δεν θεωρούνται ως ανταποδοτικού τύπου παροχές για αυτό και μόνο το λόγο,

και

γ) περιλαμβάνονται στο παράρτημα Χ.

3. Το άρθρο 7 και τα άλλα κεφάλαια του παρόντος τίτλου δεν εφαρμόζονται στις παροχές της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου.

4. Οι αναφερόμενες στην παράγραφο 2 παροχές χορηγούνται αποκλειστικά στο κράτος μέλος στο οποίο κατοικούν οι ενδιαφερόμενοι και σύμφωνα με τη νομοθεσία του. Οι παροχές αυτές χορηγούνται από τον φορέα του τόπου κατοικίας και σε βάρος του.»

8 Το παράρτημα Χ του κανονισμού 883/2004, το οποίο τιτλοφορείται «Ειδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές σε χρήμα», περιλαμβάνει, όσον αφορά την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, τις εξής παροχές:

«[...]

β) παροχές για την κάλυψη των εξόδων διαβίωσης στο πλαίσιο της βασικής διάταξης για άτομα που αναζητούν εργασία εκτός, όσον αφορά αυτές τις παροχές, εάν ικανοποιούνται οι απαιτήσεις ευελιξίας για προσωρινό συμπλήρωμα ύστερα από τη λήψη παροχής ανεργίας (άρθρο 24 παράγραφος 1 του [βιβλίου] II του [κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων]).»

Η οδηγία 2004/38

9 Οι αιτιολογικές σκέψεις 10, 16 και 21 της οδηγίας 2004/38 έχουν ως εξής:

«(10) Οι απολαύοντες του δικαιώματος διαμονής δεν θα πρέπει, ωστόσο, να καθίστανται υπέρμετρο βάρος για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής κατά την αρχική περίοδο διαμονής τους. [...]

[...]

(16) Ενόσω οι δικαιούχοι του δικαιώματος διαμονής δεν αποτελούν υπέρμετρο βάρος για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, δεν θα πρέπει να απελαύνονται. Ως εκ τούτου, η προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας δεν θα πρέπει να συνεπάγεται αυτομάτως τη λήψη μέτρου απέλασης. Το κράτος μέλος υποδοχής θα πρέπει να εξετάζει εάν πρόκειται για περίπτωση προσωρινών δυσκολιών και να λαμβάνει υπόψη τη διάρκεια της παραμονής, την προσωπική κατάσταση και το ποσό της ενίσχυσης που χορηγήθηκε, προκειμένου να εκτιμά εάν ο δικαιούχος αποτελεί υπέρμετρο βάρος για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του και να προβαίνει στην απέλασή του. Δεν θα πρέπει να λαμβάνεται μέτρο απέλασης επ' ουδενί κατά μισθωτών, μη μισθωτών ή προσώπων που αναζητούν εργασία, όπως ορίζονται από το Δικαστήριο, παρά μόνο για λόγους δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας.

[...]

(21) Πάντως, θα πρέπει να εναπόκειται στο κράτος μέλος υποδοχής να αποφασίζει εάν θα παρέχει σε πρόσωπα που δεν ασκούν μισθωτή δραστηριότητα ή ελεύθερο επάγγελμα ή διατηρούν την ιδιότητα αυτή και στα μέλη της οικογένειάς τους κοινωνική παροχή κατά τους πρώτους τρεις μήνες διαμονής, ή για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στις περιπτώσεις των προσώπων που αναζητούν εργασία, ή σπουδαστική βοήθεια, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής κατάρτισης, πριν από την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής.»

10 Το άρθρο 6 της ως άνω οδηγίας, το οποίο τιτλοφορείται «Δικαίωμα διαμονής έως τρεις μήνες», προβλέπει τα εξής:

«1. Οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα έως τρεις μήνες χωρίς κανένα όρο ή διατύπωση πέραν της απαίτησης κατοχής ισχύοντος δελτίου ταυτότητας ή διαβατηρίου.

2. Οι διατάξεις της παραγράφου 1 εφαρμόζονται και στα μέλη της οικογενείας που είναι κάτοχοι ισχύοντος διαβατηρίου, δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους και συνοδεύουν ή [μεταβαίνουν για να εγκατασταθούν μαζί με] τον πολίτη της Ένωσης.»

11 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, το οποίο τιτλοφορείται «Δικαίωμα διαμονής άνω των τριών μηνών», προβλέπει τα εξής:

«1. Όλοι οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών, εφόσον:

α) είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί στο κράτος μέλος υποδοχής, ή

β) διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη των οικογενειών τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, καθώς και πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας στο κράτος μέλος υποδοχής, [...]

[...].»

12 Κατά το άρθρο 14 της ίδιας οδηγίας, το οποίο τιτλοφορείται «Διατήρηση του δικαιώματος διαμονής»:

«1. Οι πολίτες της Ένωσης και τα μέλη της οικογένειάς τους έχουν το δικαίωμα διαμονής που προβλέπεται στο άρθρο 6, ενόσω δεν αποτελούν υπέρμετρο βάρος για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής.

2. Οι πολίτες της Ένωσης και τα μέλη της οικογένειάς τους έχουν το δικαίωμα διαμονής που προβλέπεται στα άρθρα 7, 12 και 13, ενόσω πληρούν τους όρους των άρθρων αυτών.

Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου υπάρχει εύλογη αμφιβολία κατά πόσον ο πολίτης της Ένωσης ή τα μέλη της οικογένειάς του πληρούν τους όρους των άρθρων 7, 12 και 13, τα κράτη μέλη δύνανται να ελέγχουν εάν πληρούνται οι όροι αυτοί. Ο έλεγχος αυτός δεν διενεργείται συστηματικά.

3. Η προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής πολίτη της Ένωσης ή ενός μέλους της οικογένειάς του δεν συνεπάγεται αυτομάτως τη λήψη μέτρου απέλασης.

4. Κατά παρέκκλιση από τις παραγράφους 1 και 2 και με την επιφύλαξη των διατάξεων του κεφαλαίου VI, δεν λαμβάνεται επ' ουδενί μέτρο απέλασης κατά πολιτών της Ένωσης ή μελών της οικογένειάς τους, εφόσον:

- α) οι πολίτες της Ένωσης είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί, ή
- β) οι πολίτες της Ένωσης εισήλθαν στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής προκειμένου να αναζητήσουν εργασία. Σε αυτή την περίπτωση, οι πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους δεν μπορούν να απελαθούν ενόσω οι πολίτες της Ένωσης δύνανται να παρέχουν αποδείξεις ότι συνεχίζουν να αναζητούν εργασία και ότι έχουν πραγματικές πιθανότητες να προσληφθούν.»

13 Το άρθρο 24 της οδηγίας 2004/38, το οποίο τιτλοφορείται «Ίση μεταχείριση», ορίζει τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων που προβλέπονται ρητώς στη [Σ]υνθήκη και στο παράγωγο δίκαιο, όλοι οι πολίτες της Ένωσης που διαμένουν στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής βάσει της παρούσας οδηγίας απολαύουν ίσης μεταχείρισης σε σύγκριση με τους ημεδαπούς του εν λόγω κράτους μέλους εντός του πεδίου εφαρμογής της [Σ]υνθήκης. Το ευεργέτημα του δικαιώματος αυτού εκτείνεται στα μέλη της οικογένειας που δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους, εφόσον έχουν δικαίωμα διαμονής ή μόνιμης διαμονής.

2. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 1, το κράτος μέλος υποδοχής δεν είναι υποχρεωμένο να χορηγεί δικαίωμα σε κοινωνικές παροχές κατά τους πρώτους τρεις μήνες της διαμονής, ή, κατά περίπτωση, κατά το μακρότερο χρονικό διάστημα που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 4, στοιχείο β', ούτε να δίνει, πριν από την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής, σπουδαστική βοήθεια, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής κατάρτισης, αποτελούμενη από σπουδαστικές υποτροφίες ή σπουδαστικά δάνεια σε άλλα πρόσωπα εκτός από μισθωτούς, μη μισθωτούς, σε πρόσωπα που διατηρούν αυτή την ιδιότητα και στα μέλη των οικογενειών τους.»

Το γερμανικό δίκαιο

Ο κώδικας κοινωνικών ασφαλίσεων

14 Το άρθρο 19 bis, παράγραφος 1, του βιβλίου I του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων (Sozialgesetzbuch Erstes Buch) ορίζει τα δύο κύρια είδη παροχών βασικής ασφαλίσεως για τα πρόσωπα που αναζητούν εργασία ως εξής:

«Βάσει της νομοθεσίας περί βασικής ασφαλίσεως για τα πρόσωπα που αναζητούν εργασία, μπορούν να ζητηθούν:

1. παροχές που αφορούν την ένταξη στην εργασία,
2. παροχές που αφορούν τη διασφάλιση της διαβιώσεως.»

- 15 Οι παράγραφοι 1 και 3 του άρθρου 1 του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων, το οποίο τιτλοφορείται «Λειτουργία και σκοπός της βασικής ασφαλίσεως για τα πρόσωπα που αναζητούν εργασία», ορίζουν τα εξής:

«(1) Η βασική ασφάλιση [(«Grundsicherung»)] για τα πρόσωπα που αναζητούν εργασία αποσκοπεί να εξασφαλίσει στους δικαιούχους της αξιοπρεπή διαβίωση.

[...]

(3) Η βασική ασφάλιση για τα πρόσωπα που αναζητούν εργασία περιλαμβάνει παροχές

1. που σκοπό έχουν να άρουν ή να περιορίσουν την κατάσταση απορίας, ιδίως μέσω της εντάξεως στην εργασία, και
 2. που αποσκοπούν στο να διασφαλίσουν τη διαβίωση.»
- 16 Το άρθρο 7 του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων, το οποίο τιτλοφορείται «Δικαιούχοι», προβλέπει στην παράγραφο 1:

«Οι παροχές βάσει του παρόντος βιβλίου προορίζονται για τα πρόσωπα τα οποία:

1. έχουν συμπληρώσει το 15ο έτος ηλικίας και δεν έχουν ακόμα συμπληρώσει το όριο ηλικίας του άρθρου 7 bis,
2. είναι ικανά προς εργασία,
3. είναι άπορα και
4. έχουν τη συνήθη διαμονή τους στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (δικαιούχοι ικανοί προς εργασία).

Εξαιρούνται τα εξής πρόσωπα:

1. οι αλλοδαποί που δεν είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί εργαζόμενοι στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και δεν έχουν δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 3, του νόμου περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών της Ένωσης [(Freizügigkeitsgesetz/EU, στο εξής: νόμος περί της ελεύθερης κυκλοφορίας)], καθώς και τα μέλη της οικογενείας τους, κατά τους τρεις πρώτους μήνες της διαμονής τους,
2. οι αλλοδαποί των οποίων το δικαίωμα διαμονής δικαιολογείται μόνον από την αναζήτηση απασχολήσεως, και τα μέλη των οικογενειών τους,

[...]

Η δεύτερη περίοδος, σημείο 1, δεν εφαρμόζεται στους αλλοδαπούς που διαμένουν στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας βάσει άδειας διαμονής εκδοθείσας δυνάμει του κεφαλαίου 2, τμήμα 5, του νόμου περί του δικαιώματος διαμονής [(Aufenthaltgesetz)]. Οι διατάξεις σχετικά με το δικαίωμα διαμονής δεν μεταβάλλονται.»

- 17 Από τις παραγράφους 2 και 3 του εν λόγω άρθρου 7 προκύπτει ότι ανίκανοι προς εργασία ανήλικοι οι οποίοι διαμένουν με ικανούς προς εργασία δικαιούχους και σχηματίζουν, συνεπώς, μαζί με τους τελευταίους μια «αναγκαστική κοινότητα» έχουν παράγωγο δικαίωμα στις προβλεπόμενες από το βιβλίο II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων παροχές.

- 18 Το άρθρο 8, παράγραφος 1, του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων, το οποίο τιτλοφορείται «Ικανότητα προς εργασία», έχει ως εξής:

«Είναι ικανό προς εργασία κάθε πρόσωπο το οποίο δεν είναι ή δεν αναμένεται στο εγγύς μέλλον να καταστεί ανίκανο, λόγω ασθένειας ή αναπηρίας, να ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα επί τρεις τουλάχιστον ώρες την ημέρα υπό τις συνθήκες στην αγορά εργασίας συνθήκες.»

- 19 Το άρθρο 9, παράγραφος 1, του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων ορίζει τα εξής:

«Είναι άπορος όποιος δεν μπορεί να εξασφαλίσει τα μέσα διαβίωσής του ή να τα εξασφαλίσει επαρκώς επί τη βάση του εισοδήματος ή της περιουσίας που πρέπει να ληφθεί υπόψη και δεν λαμβάνει την αναγκαία στήριξη από άλλα πρόσωπα, ιδίως από μέλη της οικογενείας του ή από δικαιούχους άλλων κοινωνικών παροχών.»

- 20 Το άρθρο 20 του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων περιλαμβάνει συμπληρωματικές διατάξεις σχετικά με τις στοιχειώδεις ανάγκες διαβίωσης. Το άρθρο 21 του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με τις συμπληρωματικές ανάγκες και το άρθρο 22 του βιβλίου II του ίδιου κώδικα αφορά τις ανάγκες στεγάσεως και θερμάνσεως. Τέλος, τα άρθρα 28 έως 30 του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων αφορούν τις παροχές για την εκπαίδευση και την κοινωνική ένταξη.

- 21 Το άρθρο 1 του βιβλίου XII του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων, που αφορά την κοινωνική πρόνοια, ορίζει τα εξής:

«Η κοινωνική πρόνοια σκοπό έχει να εξασφαλίσει στον δικαιούχο της αξιοπρεπή διαβίωση. [...]»

- 22 Το άρθρο 21 του βιβλίου XII του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων ορίζει:

«Δεν καταβάλλονται παροχές για τη διασφάλιση της διαβίωσης στους δικαιούχους παροχών του [β]ιβλίου [II] του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων, στον βαθμό που είναι ικανοί προς εργασία ή λόγω της οικογενειακής τους σχέσεως. [...]»

Ο νόμος περί της ελεύθερης κυκλοφορίας

- 23 Το άρθρο 1 του νόμου περί της ελεύθερης κυκλοφορίας, όπως αυτός ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο για τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης, ορίζει το πεδίο εφαρμογής του ως εξής:

«Ο παρών νόμος ρυθμίζει την είσοδο και τη διαμονή υπηκόων άλλων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πολιτών της Ένωσης) και των μελών των οικογενειών τους.»

- 24 Το άρθρο 2 του εν λόγω νόμου προβλέπει τα εξής όσον αφορά το δικαίωμα εισόδου και διαμονής:

«(1) Οι πολίτες της Ένωσης που απολαύουν του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και τα μέλη των οικογενειών τους έχουν δικαίωμα εισόδου και διαμονής στο ομοσπονδιακό έδαφος σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου.

(2) Σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, απολαύουν του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας:

1. Οι πολίτες της Ένωσης που επιθυμούν να διαμείνουν ως εργαζόμενοι προς αναζήτηση εργασίας ή για την επαγγελματική κατάρτισή τους.

[...]

5. Οι μη ασκούντες επαγγελματική δραστηριότητα πολίτες της Ένωσης, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 4,

6. τα μέλη της οικογένειας, υπό τις προϋποθέσεις των άρθρων 3 και 4,

[...]

(3) Για τους μισθωτούς εργαζομένους ή τους ανεξάρτητους επαγγελματίες, το δικαίωμα που προβλέπεται στην παράγραφο 1 ασκείται με την επιφύλαξη

1. προσωρινής ανικανότητας προς εργασία λόγω ασθένειας ή ατυχήματος,
2. της ακούσιας ανεργίας η οποία βεβαιώνεται από την αρμόδια υπηρεσία απασχολήσεως ή της παύσεως της δραστηριότητας ανεξάρτητου επαγγελματία υπό συνθήκες οι οποίες είναι ανεξάρτητες από τη βούλησή του, κατόπιν ασκήσεως της δραστηριότητας αυτής πέραν του έτους,
3. της επαγγελματικής κατάρτισεως εάν υπάρχει σχέση μεταξύ της κατάρτισεως και της προηγούμενης επαγγελματικής δραστηριότητας· δεν απαιτείται τέτοια σχέση στην περίπτωση που ο πολίτης της Ένωσης κατέστη ακουσίως άνεργος.

Το δικαίωμα που προβλέπεται στην παράγραφο 1 διατηρείται για έξι μήνες σε περίπτωση ακούσιας ανεργίας, βεβαιούμενης από τον αρμόδιο για την απασχόληση φορέα, κατόπιν απασχολήσεως για χρονικό διάστημα μικρότερο του έτους.

[...]»

25 Το άρθρο 3 του νόμου περί της ελεύθερης κυκλοφορίας, το οποίο αφορά τα μέλη της οικογένειας, ορίζει τα εξής:

«(1) Τα μέλη της οικογένειας των πολιτών της Ένωσης που διαλαμβάνονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, σημεία 1 έως 5, απολαμβάνουν του δικαιώματος που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, όταν συνοδεύουν ή επανενώνονται με τον εν λόγω πολίτη της Ένωσης. Τα ανωτέρω ισχύουν για τα μέλη οικογένειας πολιτών της Ένωσης που διαλαμβάνονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, σημείο 5, υπό τις προϋποθέσεις που ορίζει το άρθρο 4.

(2) Μέλη της οικογένειας είναι

1. ο/η σύζυγος και οι κατιόντες των προσώπων που διαλαμβάνονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, σημεία 1 έως 5 και 7, ή των συζύγων τους, που δεν έχουν ακόμη συμπληρώσει το 21ο έτος της ηλικίας τους.
2. οι ανιόντες ή οι κατιόντες των προσώπων που διαλαμβάνονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, σημεία 1 έως 5 και 7, ή των συζύγων τους, των οποίων η αξιοπρεπής διαβίωση διασφαλίζεται από τα ως άνω πρόσωπα ή από τον/τη σύζυγό τους.

[...]»

26 Το άρθρο 5 του νόμου περί της ελεύθερης κυκλοφορίας, το οποίο τιτλοφορείται «Δελτία διαμονής και πιστοποιητικό δικαιώματος μόνιμης διαμονής», προβλέπει τα εξής:

«(1) Στους πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους που έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίοι έχουν το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας χορηγείται αυτεπαγγέλτως και χωρίς καθυστέρηση πιστοποιητικό δικαιώματος μόνιμης διαμονής.

[...]

(3) Η αρμόδια υπηρεσία αλλοδαπών δύναται να απαιτήσει την απόδειξη, με κάθε αξιόπιστο μέσο, της συνδρομής των απαιτούμενων για την αναγνώριση του δικαιώματος προϋποθέσεων του άρθρου 2, παράγραφος 1, εντός των τριών μηνών που έπονται της εισόδου στο ομοσπονδιακό έδαφος. Τα παρεχόμενα δικαιολογητικά και αποδεικτικά στοιχεία μπορούν να παραλαμβάνονται, στο στάδιο της διοικητικής καταχώρισης, από την εκάστοτε αρμόδια για τη διοικητική καταχώριση αρχή, η οποία διαβιβάζει τα δικαιολογητικά και αποδεικτικά στοιχεία στην αρμόδια υπηρεσία αλλοδαπών. [...]

[...]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 27 Τα μέλη της οικογένειας Peña-García είναι Ισπανοί υπήκοοι. Η J. García-Nieto και ο J. Peña Cuevas ζούσαν από πολλών ετών ως ζεύγος στην Ισπανία σε κοινό νοικοκυριό με από κοινού διαχείριση των οικονομικών τους, χωρίς να έχουν συνάψει γάμο ή σύμφωνο συμβίωσης, μαζί με την κοινή τους θυγατέρα Jovanlis Peña García, και τον ακόμη ανήλικο υιό του J. Peña Cuevas, Joel Luis Peña Cruz.
- 28 Τον Απρίλιο του 2012, η J. García-Nieto εισήλθε στη Γερμανία με τη θυγατέρα της Jovanlis και, την 1η Ιουνίου 2012, δηλώθηκε ως αναζητούσα εργασία. Από τις 12 Ιουνίου 2012 άρχισε να εργάζεται ως βοηθός κουζίνας λαμβάνοντας καθαρές μηνιαίες αποδοχές ύψους 600 ευρώ, για την εργασία δε αυτή ασφαλίστηκε υποχρεωτικώς, από 1ης Ιουλίου 2012, στο γερμανικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης.
- 29 Στις 23 Ιουνίου 2012, ο J. Peña Cuevas και ο υιός του ήρθαν να συναντήσουν την J. García-Nieto και την Jovanlis. Μέχρι την 1η Νοεμβρίου 2012 η οικογένεια Peña-García κατοικούσε στην οικία της μητέρας της J. García-Nieto και κάλυπτε τις ανάγκες διαβίωσής της με τα εισοδήματα της J. García-Nieto. Επιπλέον, από τον Ιούλιο του 2012, ο J. Peña Cuevas και η J. García-Nieto άρχισαν να λαμβάνουν οικογενειακά επιδόματα για τα τέκνα τους Jovanlis και Joel Luis, τα οποία άρχισαν να λαμβάνουν σχολική εκπαίδευση από τις 22 Αυγούστου 2012.
- 30 Στις 30 Ιουλίου 2012, η οικογένεια Peña-García υπέβαλε στην υπηρεσία απασχολήσεως αίτηση, δυνάμει του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων, για τη χορήγηση επιδομάτων διαβίωσης (στο εξής: επίδικες παροχές). Η ως άνω υπηρεσία, ωστόσο, αρνήθηκε να χορηγήσει τα εν λόγω επιδόματα κατά το μέτρο που αφορούσαν τον J. Peña Cuevas και τον υιό του για τους μήνες Αύγουστο και Σεπτέμβριο 2012, αν και ενέκρινε τη χορήγηση των επιδομάτων αυτών από τον Οκτώβριο του 2012.
- 31 Η απόφαση της υπηρεσίας απασχολήσεως περί αρνήσεως χορηγήσεως των επιδομάτων στηριζόταν στο άρθρο 7, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, σημείο 1, του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων, λόγω του ότι ο J. Peña Cuevas και ο υιός του διέμεναν στη Γερμανία για διάστημα λιγότερο από τρεις μήνες ενώ, εξάλλου, ο J. Peña Cuevas δεν ήταν μισθωτός ή μη μισθωτός εργαζόμενος. Σύμφωνα με την υπηρεσία απασχολήσεως, ο αποκλεισμός από τη χορήγηση των επίδικων παροχών είχε εφαρμογή και στην περίπτωση του υιού του J. Peña Cuevas. Συγκεκριμένα, κατόπιν της επιφυλάξεως που διατύπωσε στις 19 Δεκεμβρίου 2011 η Γερμανική Κυβέρνηση, η Σύμβαση περί αντιλήψεως δεν μπορούσε πλέον να χρησιμεύσει ως βάση για τη θεμελίωση σχετικών δικαιωμάτων.
- 32 Η προσφυγή που άσκησε η οικογένεια Peña-García κατά της ανωτέρω αποφάσεως της υπηρεσίας απασχολήσεως έγινε δεκτή από το Sozialgericht Gelsenkirchen (δικαστήριο υποθέσεων κοινωνικής ασφαλίσεως του Gelsenkirchen) το οποίο απέρριψε τους λόγους αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 7, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, σημείο 1, του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών

ασφαλίσεων για λόγους αναγόμενους στην οικονομία της εθνικής νομοθετικής ρυθμίσεως. Η υπηρεσία απασχολήσεως άσκησε έφεση κατά της ανωτέρω αποφάσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ήτοι του Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen.

33 Το αιτούν δικαστήριο εκφράζει αμφιβολίες όσον αφορά τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης του πλήρους αποκλεισμού της οικογένειας Peña-García από τη χορήγηση των επίδικων παροχών στις περιπτώσεις που προβλέπονται από το άρθρο 7, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, σημείο 1, του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων.

34 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Ισχύει η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως την οποία προβλέπει το άρθρο 4 του κανονισμού 883/2004 —με την εξαίρεση της απαγορεύσεως εξαγωγής των παροχών, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 70, παράγραφος 4, του εν λόγω κανονισμού— και για τις ειδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές σε χρήμα κατά την έννοια του άρθρου 70, παράγραφοι 1 και 2, του εν λόγω κανονισμού;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα: Είναι δυνατόν —και σε περίπτωση καταφάσεως, σε ποια έκταση— να περιοριστεί η υποχρέωση ίσης μεταχειρίσεως του άρθρου 4, του κανονισμού 883/2004 από διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που μεταφέρουν στην εσωτερική έννομη τάξη το άρθρο 24, παράγραφος 2, της οδηγίας [2004/38], σύμφωνα με τις οποίες η πρόσβαση σε αυτές τις παροχές αποκλείεται ανεξαιρέτως κατά τους πρώτους τρεις μήνες της διαμονής, εάν οι πολίτες της Ένωσης δεν είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί εργαζόμενοι στην [Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας] και δεν έχουν δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 3, του νόμου περί της ελεύθερης κυκλοφορίας;

3) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα: Αντιτίθενται τυχόν λοιπές υποχρεώσεις ίσης μεταχειρίσεως που απορρέουν από το πρωτογενές δίκαιο —ιδίως το άρθρο 45, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 18 ΣΛΕΕ— προς εθνική κανονιστική ρύθμιση, η οποία χωρίς καμία εξαίρεση αρνείται σε πολίτες της Ένωσης, τη χορήγηση, κατά τους τρεις πρώτους μήνες της διαμονής τους, κοινωνικής παροχής η οποία αποβλέπει στην εξασφάλιση της διαβιώσεως και ταυτόχρονα διευκολύνει την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, εάν οι εν λόγω πολίτες της Ένωσης δεν είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί εργαζόμενοι [στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας] και δεν έχουν δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 3, του νόμου περί της ελεύθερης κυκλοφορίας, αλλά ενδεχομένως μπορούν να αποδείξουν πραγματική σχέση με το κράτος μέλος υποδοχής και ιδίως με την αγορά εργασίας του κράτους μέλους υποδοχής;»

35 Με απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι παρέλκει η απάντηση στο πρώτο ερώτημα, δεδομένου ότι αυτό έχει το ίδιο περιεχόμενο με ερώτημα που είχε υποβληθεί στο πλαίσιο της υποθέσεως που οδήγησε στην έκδοση της αποφάσεως Dano (C-333/13, EU:C:2014:2358) και στο οποίο το Δικαστήριο απάντησε θετικά κρίνοντας ότι «ο κανονισμός 883/2004 έχει την έννοια ότι οι “ειδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές σε χρήμα” κατά την έννοια των άρθρων 3, παράγραφος 3, και 70 του εν λόγω κανονισμού εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 του κανονισμού αυτού».

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του δεύτερου ερωτήματος

- 36 Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 24 της οδηγίας 2004/38 και το άρθρο 4 του κανονισμού 883/2004 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους δυνάμει της οποίας οι πολίτες άλλων κρατών μελών που τελούν στην κατάσταση που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας αποκλείονται από τη χορήγηση ορισμένων «ειδικών μη ανταποδοτικού τύπου παροχών σε χρήμα» κατά την έννοια του άρθρου 70, παράγραφος 2, του κανονισμού 883/2004 οι οποίες αποτελούν επίσης «κοινωνική παροχή» κατά την έννοια του άρθρου 24, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38.
- 37 Καταρχάς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, με την απόφαση *Alimanovic* (C-67/14, EU:C:2015:597, σκέψεις 44 έως 46), το Δικαστήριο έκρινε ότι παροχές όπως οι επίδικες δεν αποτελούν παροχές οικονομικής φύσεως οι οποίες προορίζονται να διευκολύνουν την πρόσβαση στην αγορά εργασίας κράτους μέλους, αλλά «κοινωνικές παροχές» κατά την έννοια του άρθρου 24, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38.
- 38 Όσον αφορά την πρόσβαση σε τέτοιες παροχές, κάθε πολίτης της Ένωσης μπορεί να ζητήσει να τύχει ίσης μεταχειρίσεως με τους πολίτες του κράτους μέλους υποδοχής δυνάμει του άρθρου 24, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 μόνον εφόσον η διαμονή του στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής πληροί τις προϋποθέσεις της οδηγίας 2004/38 (αποφάσεις *Dano*, C-333/13, EU:C:2014:2358, σκέψη 69, και *Alimanovic*, C-67/14, EU:C:2015:597, σκέψη 49).
- 39 Ειδικότερα, αν γινόταν δεκτό ότι τα πρόσωπα που δεν απολαύουν δικαιώματος διαμονής δυνάμει της οδηγίας 2004/38 δύνανται να ζητούν την αναγνώριση δικαιώματος κοινωνικών παροχών υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τους ημεδαπούς, το συμπέρασμα αυτό θα αντέβαινε στον σκοπό της εν λόγω οδηγίας, όπως καθορίζεται στην αιτιολογική της σκέψη 10, ο οποίος συνίσταται στην αποτροπή του ενδεχομένου να καταστούν οι προερχόμενοι από άλλα κράτη μέλη πολίτες της Ένωσης υπέρμετρο βάρος για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής (αποφάσεις *Dano*, C-333/13, EU:C:2014:2358, σκέψη 74, και *Alimanovic*, C-67/14, EU:C:2015:597, σκέψη 50).
- 40 Για να κριθεί αν είναι δυνατός αποκλεισμός από κοινωνικές παροχές, όπως οι επίδικες παροχές, βάσει της εξαιρέσεως που προβλέπει το άρθρο 24, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, πρέπει, συνεπώς, να εξεταστεί κατ' αρχάς αν έχει εφαρμογή η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως η οποία μνημονεύεται στο άρθρο 24, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας και, κατά συνέπεια, η νομιμότητα της διαμονής του συγκεκριμένου πολίτη της Ένωσης στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής (απόφαση *Alimanovic*, C-67/14, EU:C:2015:597, σκέψη 51).
- 41 Διαπιστώνεται συναφώς ότι, όπως προκύπτει από την ενώπιον του Δικαστηρίου υποβληθείσα δικογραφία, ο J. Peña Cuevas μπορεί να θεμελιώσει δικαίωμα διαμονής βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38.
- 42 Συγκεκριμένα, η διάταξη αυτή προβλέπει ότι οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα έως τρεις μήνες χωρίς κανέναν όρο ή διατύπωση πέραν της απαίτησης κατοχής ισχύοντος δελτίου ταυτότητας ή διαβατηρίου και το άρθρο 14, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τη διατήρηση του δικαιώματος αυτού για όσο χρονικό διάστημα ο πολίτης της Ένωσης και τα μέλη της οικογένειάς του δεν αποτελούν υπέρμετρο βάρος για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής (αποφάσεις *Ziolkowski* και *Szeja*, C-424/10 και C-425/10, EU:C:2011:866, σκέψη 39, καθώς και *Dano*, C-333/13, EU:C:2014:2358, σκέψη 70).

- 43 Τούτου δοθέντος, πρέπει εντούτοις να επισημανθεί ότι, στην περίπτωση αυτή, το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να επικαλεσθεί την εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 24, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 προκειμένου να αρνηθεί τη χορήγηση στον εν λόγω πολίτη της ζητούμενης κοινωνικής παροχής (απόφαση *Dano*, C-333/13, EU:C:2014:2358, σκέψη 70).
- 44 Συγκεκριμένα, από το γράμμα της διατάξεως αυτής ρητώς προκύπτει ότι το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να αρνηθεί να χορηγήσει οποιαδήποτε κοινωνική παροχή κατά τους πρώτους τρεις μήνες της διαμονής σε άλλα πρόσωπα εκτός από μισθωτούς, μη μισθωτούς ή πρόσωπα που διατηρούν αυτή την ιδιότητα.
- 45 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 70 των προτάσεών του, η εν λόγω διάταξη είναι σύμφωνη με τον σκοπό της διατήρησης της οικονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών, τον οποίον επιδιώκει η οδηγία 2004/38, όπως προκύπτει, ειδικότερα, από την αιτιολογική σκέψη 10 αυτής. Δεδομένου ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να απαιτήσουν από τους πολίτες της Ένωσης να διαθέτουν επαρκή μέσα για τη διαβίωσή τους και προσωπική ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας οσάκις αυτοί διαμένουν στην επικράτειά τους για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τους τρεις μήνες, είναι θεμιτό να μην επιβάλλεται στα κράτη μέλη να τους αναλαμβάνουν κατά την περίοδο αυτή.
- 46 Στο πλαίσιο αυτό, διευκρινίζεται επίσης ότι, μολονότι η οδηγία 2004/38 επιτάσσει την εκ μέρους του κράτους μέλους συνεκτίμηση της ατομικής καταστάσεως του ενδιαφερομένου όταν πρόκειται να εκδώσει μέτρο απελάσεως ή να διαπιστώσει αν το πρόσωπο αυτό αποτελεί υπέρμετρο βάρος για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής στο πλαίσιο της διαμονής του (απόφαση *Brey*, C-140/12, EU:C:2013:565, σκέψεις 64, 69 και 78), εντούτοις η εξατομικευμένη αυτή εξέταση δεν επιβάλλεται σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης.
- 47 Συγκεκριμένα, με την απόφαση *Alimanovic* (C-67/14, EU:C:2015:597, σκέψη 60), το Δικαστήριο έκρινε ήδη ότι η οδηγία 2004/38, που προβλέπει σύστημα με πλείονες βαθμίδες για τη διατήρηση της ιδιότητας του εργαζομένου, το οποίο σκοπό έχει να διασφαλίσει το δικαίωμα διαμονής και την πρόσβαση στις κοινωνικές παροχές, λαμβάνει υπόψη διάφορα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ατομική κατάσταση κάθε προσώπου που ζητεί τη χορήγηση κοινωνικής παροχής και, ιδίως, τη διάρκεια της ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας.
- 48 Επομένως, αν η εξέταση αυτή δεν είναι απαραίτητη στην περίπτωση πολίτη ο οποίος αναζητά εργασία και δεν διατηρεί την ιδιότητα του μισθωτού, τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο όσον αφορά τα πρόσωπα που τελούν σε κατάσταση όπως αυτή του J. Peña Cuevas στην υπόθεση της κύριας δίκης.
- 49 Συγκεκριμένα, καθόσον καθιστά δυνατό στους ενδιαφερομένους να γνωρίζουν σαφώς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, η εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, σημείο 1, του βιβλίου II του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων, σε συνδυασμό με το άρθρο 24, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, κατά την οποία η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν είναι υποχρεωμένη να χορηγεί δικαίωμα σε κοινωνικές παροχές κατά τους πρώτους τρεις μήνες της διαμονής πολίτη της Ένωσης στην επικράτειά της, δύναται να διασφαλίσει σε σημαντικό βαθμό την ύπαρξη ασφάλειας δικαίου και διαφάνειας, όσον αφορά τη χορήγηση κοινωνικών παροχών της βασικής κοινωνικής ασφαλίσεως, ενώ παράλληλα είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση *Alimanovic*, C-67/14, EU:C:2015:597, σκέψη 61).
- 50 Επιπλέον, όσον αφορά την εξατομικευμένη εξέταση με σκοπό τη συνολική εκτίμηση της επιβαρύνσεως που θα αντιπροσώπευε συγκεκριμένα η χορήγηση της παροχής για ολόκληρο το επίμαχο στην κύρια δίκη εθνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, επισημαίνεται ότι η παροχή που χορηγείται σε έναν και μόνο αιτούντα δυσχερώς μπορεί να χαρακτηριστεί ως «υπέρμετρο βάρος» για ένα κράτος μέλος, κατά την έννοια του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, το οποίο θα μπορούσε να επιβαρύνει

το συγκεκριμένο κράτος μέλος όχι κατόπιν της υποβολής μεμονωμένης αιτήσεως, αλλά κατ' ανάγκη μετά τη σώρευση όλων των μεμονωμένων αιτήσεων που θα του υποβληθούν (βλ. απόφαση *Alimanovic*, C-67/14, EU:C:2015:597, σκέψη 62).

- 51 Υπό τις συνθήκες αυτές, το άρθρο 24, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 δεν αντιτίθεται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης, κατά το μέτρο που δυνάμει αυτής οι πολίτες άλλων κρατών μελών που τελούν στην κατάσταση που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας αποκλείονται από τη χορήγηση ορισμένων «ειδικών μη ανταποδοτικού τύπου παροχών σε χρήμα» κατά την έννοια του άρθρου 70, παράγραφος 2, του κανονισμού 883/2004.
- 52 Το ίδιο συμπέρασμα ισχύει όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4 του κανονισμού 883/2004. Πράγματι, οι επίδικες στην υπόθεση της κύριας δίκης παροχές, οι οποίες συνιστούν «ειδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές σε χρήμα» κατά την έννοια του άρθρου 70, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού, χορηγούνται, δυνάμει της παραγράφου 4 του άρθρου αυτού, αποκλειστικώς εντός του κράτους μέλους στο οποίο κατοικεί ο ενδιαφερόμενος και σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους αυτού. Επομένως, κανένα στοιχείο δεν εμποδίζει να αποκλείεται η χορήγηση τέτοιων παροχών σε πολίτες άλλων κρατών μελών οι οποίοι δεν είναι μισθωτοί, μη μισθωτοί ή πρόσωπα που διατηρούν αυτή την ιδιότητα κατά τους πρώτους τρεις μήνες της διαμονής τους στο κράτος μέλος υποδοχής (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις *Brey*, C-140/12, EU:C:2013:965, σκέψη 44, και *Dano*, C-333/13, EU:C:2014:2358, σκέψη 83).
- 53 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 24 της οδηγίας 2004/38 και το άρθρο 4 του κανονισμού 883/2004 έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους δυνάμει της οποίας οι πολίτες άλλων κρατών μελών που τελούν στην κατάσταση που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας αποκλείονται από τη χορήγηση ορισμένων «ειδικών μη ανταποδοτικού τύπου παροχών σε χρήμα» κατά την έννοια του άρθρου 70, παράγραφος 2, του κανονισμού 883/2004 οι οποίες αποτελούν επίσης «κοινωνική παροχή» κατά την έννοια του άρθρου 24, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 54 Δεδομένου ότι το τρίτο ερώτημα τέθηκε για την περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα και ότι το Δικαστήριο έδωσε καταφατική απάντηση σε ερώτημα με το ίδιο περιεχόμενο το οποίο υποβλήθηκε στο πλαίσιο των υποθέσεων επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις *Dano* (C-333/13, EU:C:2014:2358) και *Alimanovic* (C-67/14, EU:C:2015:597), παρέλκει η απάντηση στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 55 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπíπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 24 της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών

64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ, και το άρθρο 4 του κανονισμού (ΕΚ) 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας, όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό (ΕΕ) 1244/2010 της Επιτροπής, της 9ης Δεκεμβρίου 2010, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους δυνάμει της οποίας οι πολίτες άλλων κρατών μελών που τελούν στην κατάσταση που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 αποκλείονται από τη χορήγηση ορισμένων «ειδικών μη ανταποδοτικού τύπου παροχών σε χρήμα» κατά την έννοια του άρθρου 70, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού 883/2004 οι οποίες αποτελούν επίσης «κοινωνική παροχή» κατά την έννοια του άρθρου 24, παράγραφος 2, της ως άνω οδηγίας.

(υπογραφές)